

Um tiðkanleika bráðabirgðalaga, líklega 1935- 1936, ásamt fjölda útgefinna bráðabirgðalaba 1952 (hagskr.)

Bjarni Benediktsson – Stjórnsmál – Bráðabirgðalög – Þjóðþing

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

---

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Ræður Bjarna Benediktssonar
Askja 4-1, Örk 9

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þáðan við Stjórnarskrána og atjóð skulið þau
lögð fyrir næsta Alþingi.

Pegar íhugað er, hversu tíðkanleg
bráðabirgðalög eru hér á landi og hve mikla
þýðingu samsvarandi úrræði hafa haft í öðrum
löndum, svo sem Þýzkalandi á Weimark-tímunum,
þá kynnú sumir að ætla, að erfitt væri fyrir
lyðfrjálsar þjóðir að vera án heimildar til
slikrar lagasetningsr. Reynslan er samt sú,
að hjá helstu lyðræðis þjóðum svo sem Bretum
og Bandaríkjum eru ekki til heimildir
fyrir bráðabirgðalögum eða tilsvarandi fyrir-
mælum. Að nokkru stað þess tíðkast þar mjög
víðtæk heimildarlög á hættutímum, auk þess sem
þjóðhofðinginn er talinn samkvæmt eðli stöðu
sinnar hafa heimild til ákvarðana, sem hér
mundi krafist lagastóðar til.

Bráðabirgðalög eru þess vegna síður
en svo neitt alls herjar fyrirbæri í stjórn-
skipun ríkjanna. Um uppruna þeirra hér á landi
er ~~þ~~ ekki að villast. Íslenzku ákvæðin eru
tekin beint upp úr dönsku grundvallarlögnum.
En þó að uppruninn sé sá sami hefur farið hér
sem oftar, að framkvæmdin hefur um sumt orðið
harla ólík.

I ll. gr. Stjórnarskráapinnar frá 1874
segir svo um bráðabirgðalög: "Pegar brýna nauð-
syn ber til getur konungur gefið út bráðabirgða-
lög milli Alþinga. Eigi mega slík lög samt koma

'A dönsku hlysðan fæt
wo: „I sandales pa-
trenagende Tillolde han
Dongen, næst hlysðagen
; bæt en samlet, undstæd
frelöbinge hove, den
dag : bæt manae stride
med Grundloven, og
altid hin forehegges
den følgende hlysðag".

í bága við Stjórnarskrána og ætíð skulu þau
lögð fyrir næsta Alþingi.] "A hevð: bettu
þyðing 25. gr. grundvallarlaganna dönsku frá
1866, Sú grein er óbreytt tekin eftir 30. gr.
Júní-grundvallarlaganna frá 1849,] Þyðing þess-
ara ákvæða, og síðari saga þeirra varð með
mjög ólíkum hætti Islandi og Danmörku. I
Danmörku urðu fyrirmælin um margra ára skeið
ein þyðingarmestu af öllum ákvæðum grundvallar-
laganna, og eru þau eitt skæðasta vopn Estrup-
stjórnarinnar gegn tilkomu þingræðisins bar í
"og bráðabirgðalög : Danmörku ólínkt
landi. Um þetta hefur Jens Himmelstrup ritað
ítarlega í bók sinni: Den provisoriske lov-givn-
ing i Danmark, sem tekin var gild sem doktors-
ritgerð við Kaupmannahafnarháskóla 1948. Hann
rekur þar ítarlega sögu bráðabirgðalaga í Dan-
mörku fyrr og síðar og skírir rækilega frá hinum
miklu deilum, er um þetta efni urðu á valdaárum
Estrups.] "A þessum deilum árum
Sue sem nákunngut er) studdist danska
ríkisstjórnin við meiri hluta í Landsþinginu
en var ætíð í minni hluta í Þjóðþinginu. Þessum
tveim deildum Ríkisþingsins kom um langt bil ekki
saman um afgreiðslu fjármáls, og þar sem ekki voru
fyrir hendi stjórnskipunar ráð til að leysa þann
ágreining, tók ríkisstjórnin það úrræði að gefa
út bráðabirgðalög ár eftir ár. I framhaldi af
því og eftir því sem deilan harðnaði voru gefin
út bráðabirgðalög um önnur efni í algjörum ~~þegar blóm~~
við meiri hluta Þjóðþingsins. ~~Læsir utgafa~~
~~bráðabirgðalaga veri óheimili~~ Með ~~þó~~ vísun til

48. gr. grundvallarlaganna frá 1886, um fjárlög og einkum fyrirmælisins í 49. gr., þar sem segir láður en fjárlögin séu "vedtagen" megi ekki innheimta skattana. Stjórnin skeytti ~~pessu~~ engu og um önnur bráðabirgðalög fór stjórnin svo að, að hún lagði þau fyrst fyrir Landspignið og lét þau tefjast þar svo lengi, að þau urðu ekki útrædd og komust aldrei til Þjóðþingsins. Var ~~þess~~ þess vegna ekki fari á að fella stjórnarfrumvörpin um staðfesting bráðabirgðalaganna. Þar sem þau höfðu ~~þess vegna~~ ekki verið felld ~~ríkisþinghaldi~~, ~~því~~ taldi ríkisstjórnin ~~þeg~~ enn í gildi ~~þávaran~~ og var þessi aðferð viðhöfð ~~löngu~~ eftir þing. Gegn þessu tók meiri hluti Þjóðþingsins það til braðs, að einhver þingmaður þar flutti frumvarp um bráðabirgðalög, sem síðan voru felld í þeirri þingdeild. Ríkisstjórnin taldi þetta athæfi Þjóðþingsins ólöglegt og lét lögin halda gildi sínu, þrátt fyrir hana. Með þessu móti ~~máss~~ Danmörku ~~hárunnið~~ stjórnarð ^{og} árum saman, ~~frá 1885-1890~~, að svo miklu leyti, sem til kasta ~~domstólan~~ kom, fékk stjórnin stuðning ~~þeirra~~, ~~sæ minnsti~~ ~~þeirri~~ ~~hæstaréttar~~.

Ól þessi deil ~~hefur~~ nú aðeins sögulega þýtingu og skal hún ekki rakin hér. Hennar er að eins getið vegna þess. Það af henni leiddi, að eftir 1894 urðu bráðabirgðalög sjaldgæf ^{leiddi af delnumi, að} Danmörku ~~um~~ ~~þeirri~~ og ríkisstjórnin hliðraði ^{eftir það} ^{me til utgálu bráðabirgða} sér hjá að nota þessa heimild ~~vegna þess hre~~ ^{hre}

van eru heldið fram, að
stjórnun undsettingum, að
dilekt utgáfu bráðabirgða.
fjárlaga veri óheimil
forsum andmáluun

með bráðabirgðalög
voru með forsum
hetti: i gildi árum saman

þeirra ákváfa, sem hún
heldi á stjórnunskor-
fusvaldi: Danmörku
og á Íslandi og ~~þess~~
~~þess~~ framburund
þess: Danmörku.

illa hún var þokkuð á sínum tíma. Og þó að megi segja, að misnotkun grundvallarbráðabirgðalaga hafi ~~þó~~ verið fyrir löngu úr sögunni, því að hafin var undirbúningur ~~setninga~~ nýrra grundvallarlaga, þeirra, er sett voru 1915, og var þær settur alli sögulegur varnar- garður til að girða fyrir alls konar misnotkun og aður tíðkaðist. I 25. gr. þeirra segir svo:

"I særdeles ~~og~~ trængende tilfælde kan Kongen, når Rigsdagen ikke er samlet, udstyrre ~~ede~~ foreløbige Love, der du ikke må stride mod Grundloven og altid straks efter den følgende Rigsdags sammentræden skal forelægges denne uden vis bekræftelse Love bortfalder. Foreløbige Love behandles først i Folketinget. Agrenimini um fjárlög er berum orðum tekið fram í 48. gr.: Forinden Finansloven eller en midlertidig bevillingslov er vedtaget af Rigsdagen ~~og~~ skattene ~~sal~~ ~~og~~ opkræves. ~~A~~ Islandi urðu aldrei slíkar deilur um bráðabirgðalög, sem í Danmörku, en hið danska forðami réð verkum, að í stjórnarskráunum frá 1915 er í 6. gr. kveðið á um bráðabirgðalög með þessum hætti: "Pegar brýna nauðsyn ber til getur konungur gefið út bráðabirgðalög milli Alþinga. Eigi mega þó slík lög ~~viða~~ í bág við Stjórnarskrána og ætíð skulu þau lögð fyrir næsta Alþingi á eftir. Samþykki Alþingi þau ekki aður en þingi slítur falla þau úr gildi. Bráðabirgðafjárlög má eigi gefa út, ef fjárlög fyrir fjárhagstímabilið eru samþykkt af Alþingi".

[frað leytið seiði ekki, at þat er]

~~þarf að segja~~ frá fyrirslu ákvæða: eru einnig að gera til þess at komur í veg fyrir samstakanar misnotkun og ófálfingi; sérstakar - 5 -

Orðalagi ákvæðisins var lítillega ^{óhr.} breytt í Stjórnarskránum frá 1920, en efnið er alveg hið sama, því að 23. gr. hennar hljóðar svo: "Pegar brýn nauðsyn ber til getur konungur gefið út bráðabirgðalög milli þinga. Ekki mega þau þó ~~viða~~ í bág við Stjórnarskrána. Ætíð skulu þau lögð fyrir næsta Alþingi á eftir.

Nú samþykkir Alþingi ekki bráðabirgðalög ~~og~~ falla þau þá úr gildi.

Bráðabirgðalög má eigi gefa út, ef fjárlög fyrir fjárhagstímabilið eru samþykkt af Alþingi."

~~Síða~~ fyrirlestjórmálaráðin frá 1944 heldur áhr. alveg óbrauthu at efni: 28. gr., at fari einan undan- tukun, sem sjálfsvoxt er, at ein kennur ~~forseti~~ forseti: : stat konungs.

Svo sunnar síðast of fari, en síðan regin, vorum breytingarnar, sem áður eru: stjórk. 1915, ekki gerðar af löslensku tilfni, heldur vor fari einum aðeins stefnt at fari at hindra því líka misnotkun, sem oft: : ófálfingi: Danmörkin. Annat mil er fari, at áhr. vor báren gegur bráðabirgðalög, sem er ófálfingur vor ekki spáin tilgangi, fari at færva: Danmörkin vor vandaum einnig að sá, at deildin líkis þingins komur sín ekki saman um ljárlög, svo at ekker ljárlagafro. vor sunnugt af þinginum heild.

Samstakanar ófálfingar
í sunnunum skatta, ekki
ljárl. eru ekki
sunnugt og er: Dan-
mörkin, hefur og aldrei
verit í Þólandi, ^{en} ~~þólandi~~
engliðst, at ~~þólandi~~
ljárlög hefur ekki verit
gett sunnugt, þegar
þetta ákvæði vor sett.
Síðan þá útrætt um stjórk.
áhr. sjálft og ódraganda þess,
en sunnugt um vobbið at fátt inna
þáttum ^{in a land}.

Til árslokna 1952 eru samtals gefin ut
216 bráðabirgðalög, frar af eru 170 berain
ordum samþykkt umist óþreytt eða meira og
minna þreytt. Þeim til viðbótan má tölja
a.m. k. 8 bráðabirgðalög, sem eru mis-
munaði hatt: eru afgreidd samtins
þeim bráðabirgðalögum, sem hevlinn
erum samþykkt. Á fyrri 3 bráðabirgðalög
erum feld og lein, sem þá eru eftir
verða öntuðar eða (á ^{þessan gumborði} samþemlega meðfert.

$$\begin{array}{r}
 16 \\
 40 \\
 37 \\
 21 \\
 23 \\
 28 \\
 \hline
 2 \\
 11 \\
 10 \\
 5 \\
 5 \\
 6 \\
 7 \\
 \hline
 116 + 5
 \end{array}$$

26
 40
 37
 21
 23
 28
170
 Af. a.m. b. + 8, sem ann
 seminat fr.,
 en af. ann.

$$\begin{array}{r}
 35) 216 (6 \\
 \hline
 210
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 37 \\
 87 \\
 \hline
 124 \\
 \\[1ex]
 16 \\
 40 \\
 33 \\
 11 \\
 7 \\
 7 \\
 \hline
 9 \\
 6 \\
 \hline
 139
 \end{array}$$

Tildmi hja líðið 12, 3,
Af. sumti 160

1874 - 1919

||||| ||||| ||||| ||||| = 34

34

1920 - 1939
||||| ||||| ||||| ||||| = 51

51

1939 - 51
||||| ||||| ||||| ||||| = 51

51

1939 - 51

31

28

||||| ||||| ||||| ||||| = 37

37

1942 - 45

||||| ||||| ||||| = 31

1947 - 49

||||| ||||| ||||| = 28

1950 oþar

|||||

||||| = 21 + 12 = 33

$+ \cancel{III} = 3$
 5 f. = ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ = 26   1920 os aft. $\cancel{+}$ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ = 40
 $+ \cancel{II}$
 1939 os aft. ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ = 33   1942 os aft. ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ = 29
 $\cancel{+}$
 1947 os aft. ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ = 23   , 1950 os aft. ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~
~~|||||~~ ~~|||||~~ = 28

$\cancel{+}$
 8 átr. II = 2   1920 os aft. ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ = 11   1942 os aft. ~~|||||~~ ~~|||||~~ ~~|||||~~ = 10
 1947 os aft. ~~|||||~~ ~~|||||~~ = 5   1950 os aft. ~~|||||~~ ~~|||||~~ = 5

8 átr. last f. sprung I (68)

Höfðst. dsk. II 1920 os aftur

Fold I (18) 1920 os aft. I (31) I (44)

1874-1913 $\text{NN} \parallel \parallel \parallel = 9$ 1914 $\frac{1}{1}$ f. d. n. 5 - 1914 - 18 $\text{NN} \text{NN} \text{NN} \parallel \parallel = 18$
 1918 afur d. n. 5 $\parallel = 2$ 1919-24 $\text{NN} \text{NN} \parallel \parallel = 13$ 1928 $\frac{1}{1}$ '30 1
 131 $\parallel = 7$ '32 = 3 , 33 = 1 '34 = $\text{NN} \text{NN} \parallel \parallel = 12$ '35 = 4 * 36' = 13
 '37 = 3 '38 = 4 '39 = 10 '40 = 16' '41 = 12 , '42 = 10 '43 = 2 '44 = 3
 '45 = 9 '46 = 7 , '47 = 8 '48 = 9 '49 = 11 , '50 = 9 - '51 = 12 '52 = 12
 '53 = 5 .

NN || | - 8

9-	8,	<u>NN</u>
1-	9,	
18-	11,	
2-	9,	
13-	12,	
1-	12,	
1-	5,	
2-	<u>6.6</u>	
3-	15 5	
12-	<u>22</u>	
4-		
13-		
3-		
4-		
16-		
15-		
12-		
50-		
2-		
3-		
9-		
7-		
<u>15</u>	<u>5</u>	

Flekk af öðrum en v. bkh

{Sfp. m. Ert.: NH NH (NH) NH}

35
n1°) 315 (

ebhi l.f. 68

ebhi birt 77, 74

Dúfr.: 1882=1, 1898=11, 1918 1, 1920=1, 1921=1, 1931=1, 1932, 1934(53)
1935=1, 1936=1, 1940(101), 1941(111), 1942 (121), (123), (125), (126) (127)
1944 (129), (131) 1945 (140), 1949 (165), (169), (171), (173), (175), (176), 1950 (179)
Sfp. fpo að tilafni higildi: 1934(53), 1941(110), 1946 (142) 1951 (192) (193)
ath. 193, 195.
1940 (92), 1945 (146), 1952 (205)
ath. 1950 (183) 1942 (118), 1983 (38)

Sfp. 2 fyr. i eimur: 1879, 1917, 1934 (ath), 1934 (ath), 1939 (86)

1940 (92), 1915-16,

ath. 1950 (183)

Leist frum bæt. eftir '34 - 1934=1, 1939 (84), 1948 (161)

an hinn

alþreyf. níkingj. 141, 145, 158, 182,

Borb. ebhi pr.: 1879, 1882 (ath), 1898 (ath), 1933, 1939 (82)

Stórháttar, 1919, 1921, 1928, 1931, 1936 (67), 1946 (147), 1948 (164), 1951 (192)
Lúfr.-lögur, 1933, 1934, 1936 (63), 1941 (110), (116), 1948 (157)